

ni aynı konumda değerlendirmiş olmakla birlikte şâz hadiste sikanın sikaya muhalefeti söz konusu iken ziyâdetü's-sikada böyle bir muhalefet söz konusu değildir. Ziyâdetü's-sika metinde veya isnadda olabilir. İsnadın bir rivayette merfû, diğerinde mevkuf şeklinde gelmesi hadisin senedindeki ziyâdeye bir örnektir. Hadis âlimlerinin bir kısmı bu durumda mevkuf rivayetinin merfûa tercih edilmesi gerektiğini söyler. Ancak yaygın kabule göre merfû tarihin râvisi hâfız, zabtı güçlü ve güvenilir ise, ayrıca mevkuf rivayetinin tercih edilmesini sağlayan başka bir gerekçe yoksa merfû tarihin mevkufa tercih edilmesi gerekir. Zira merfû tarihin râvisi de sikadır ve diğerlerinin bilmediği bir hususu biliyor olması muhtemeldir (Hatîb el-Bağdâdî, s. 411; Zafer Ahmed Tehânevî, s. 113-114). Ziyâde, fazla ve açıklayıcı bilgiye ulaştırdığı için makbul sayılsa da bu lafızların Hz. Peygamber'e aidiyeti hakkındaki şüpheler konunun tartışılmasına yol açmıştır. Bazı rivayetlerde yer alan ziyâdelerin sahih olmadığına tesbit edilmesi de ziyâde ile şahsî görüşlerin hadislerle girdiği yolunda bir endişe doğurmuştur.

Ziyâdetü's-sikanın kabul edilip edilmemesi konusunda üç farklı görüş bulunmaktadır. İmam Mâlik, Şâfiî ve Buhârî'nin de aralarında bulunduğu hadis ve fıkîh âlimlerinin çoğu râvinin âdil ve zâbit olması durumunda ziyâdenin kabul edileceği görüşündedir. Buna göre ziyâdetü's-sika, güvenilir bir râvinin tek başına yaptığı yani teferrüd ettiği rivayetlerine benzetilmektedir. Ayrıca sika râvinin bir isnadda veya metinde ziyâdede bulunması bu ziyâdenin bulunmadığı rivayetinin râvilerinin cerhedilmesini gerektirmez. İkinci gruptaki âlimlere göre ziyâde kesinlikle reddedilmelidir. Zira çoğunluğa uymadığı için ziyâdede bulunan râvide zabt kusurunun bulunması kuvvetle muhtemeldir. Hadisin ziyâdesiz olan aslı yakîn ifade ederken aynı rivayetinin ziyâdeli şekli şüphe ile mâlûldür. İşte bu yüzden yakînî bilgi terk edilmez. Diğer taraftan yapılan ziyâde bir râvinin tefsiri veya te'vili olup sonraki râvilerden birinin bunu hadisin aslından zanetmiş olması da mümkündür.

Üçüncü görüş sahipleri ise ziyâdeyi bazı şartlarla kabul ederler. Öne sürülen şartların bir kısmı râvi ile bir kısmı da metinle ilgilidir. Râvinin güvenilir ve hâfız, ziyâdeli rivayet edenin asıl metni rivayet edeninden farklı biri olması, râvi sayısının birden fazla olması, ziyâdeli rivayet edenlerin asıl rivayeti nakledenlerden sayıca daha çok ve

ya onlara denk bulunması, her ikisi de tek râvi ise ziyâdeli rivayet edenin hıfz ve zabt açısından daha güçlü kabul edilmesi râviyle ilgili olarak öne sürülen şartlar arasındadır. Rivayet açısından ise ziyâde metnin aslında bulunmayan fazladan bir hüküm ifade etmesi ve asıl hükme muhalif olmaması yahut asıl hükme ortadan kaldırmaması gibi şartlar aranmaktadır. Meselâ, "Hz. Peygamber fetihten sonra Kâbe'nin içine girdi" meâlindeki asıl metni râvinin, "İçeride iki rek'at namaz kıldı" ziyâdesiyle nakletmesi bu duruma örnektir. Buradaki ziyâde asıl metne ek bir bilgi olup ona aykırı değildir. Ziyâdeli olan metnin asıl metnin i'rabında uyum bulunması gerektiği, ana metnin i'rabını değiştirdiği takdirde ziyâdenin makbul sayılmayacağı, ziyâdenin kabul ve reddine kesin karar verilemediği durumlarda ise her bir ziyâde için başka delillerin aranması gerektiği de söylenmiştir.

Ziyâdeli rivayet eden râvi bu tarihi diğerlerinden farklı bir mecliste duyup almışsa bu rivayeti âdil olmak kaydıyla kabul edilir. Asıl ve ziyâdeli tariklerin ikisi de aynı râviye aitse onun bunları hocasından farklı meclislerde almış olması şartıyla ziyâdeli rivayet yine makbul sayılır. Hadiste ki ziyâdeyi farketmek için yapılacak ilk şey hadisin bütün tariklerini bir araya getirecek onun tahririni yapmaktır. Ayrıca ziyâdenin kabul edilmesi için râvinin güvenilirliği esas olduğundan âdâlet ve zabt açısından kusurlu râvilerin sahih hadislerde bulunmayan ziyâdeli rivayetleri kabul edilmemektedir (İbn Ebû Âsım, I, 76; II, 330; İbn Abdülber en-Nemerî, XXII, 35). Hadis uydurduğundan şüphelenilen râvilerin ziyâdeli rivayetleri ise hiçbir şekilde makbul sayılmamıştır. Ziyâdetü's-sika konusunda Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yusuf Suiçmez (*Sika'nın Ziyâdesi* [yüksek lisans tezi, 1998]), Câmîatü Ümmi'l-kurâ'da Nurullah Şevket Halil Beyker (*Ziyâdetü's-sikâat ve mevkifü'l-muħaddişin ve'l-fukahâ' minhâ* [doktora tezi, 1423/2002]) birer çalışma yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Âsım, *Kittâbü's-Sünne* (nşr. M. Nâsirüddin el-Elbânî), Beyrut 1400/1980, I, 76; II, 330; Hâkim en-Nisâbüri, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-ħadîş* (nşr. Ahmed b. Fâris es-Sellûm), Beyrut 1424/2003, s. 398-410; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Mekte 1414/1994, I, 116; III, 123; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Ebû Abdullah es-Sevratî – İbrâhîm Hamdî el-Medenî), Haydarâbâd 1357 → Medine, ts. (el-Mektebetü'l-ilmîyye), s. 411-413; İbn Abdülber en-Nemerî, *et-Temhid* (nşr. Saîd Ahmed Arâb), Titvân 1410/1990, XXII, 35; Ebû'l-Ferec

İbnü'l-Cevzî, *et-Taħkîk fi ħadîşü'l-ħilâf* (nşr. Mes'ad Abdülhamîd es-Sa'denî – Muhammed Fâris), Beyrut 1415/1994, I, 107; II, 66; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-ħadîş*, s. 85; Nevevî, *Şerhu Müslim*, I, 32, 74; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Medine 1392/1972, I, 245-247; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1980, s. 476-479; Zafer Ahmed Tehânevî, *Yeni Üsûl-i Hadis* (trc. İbrahim Canan), İzmir 1982, s. 113-119; Nûreddin İtr, *Menhecü'n-nağd fi 'ulûmi'l-ħadîş*, Dimaşk 1988, s. 423-427; Salih Karacabey, "Farklı Açılardan Hadiste Ziyâde Meselesi", *Üç İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII/1, Bursa 2003, s. 105-134.

SALİH KARACABEY

ZİYADHAN, Âdil Han

(1877-1957)

Azerbaycan devlet adamı, diplomat.

Gence'de doğdu. Babası son Gence hanı Cavad Han Ziyadoğlu, Kaçar'ın torunu Ebülfeth Ağa, annesi Kaçar şehzadesi Behmen Mirza'nın kızı Azer Hümâyün Hanım'dır. Küçük yaşlarında aile çevresinde ve mahalle mekteplerinde geleneksel dinî eğitim aldı. Babasının teşvikiyle Tiflis (veya Gence) Klasik Gimnazyumunu bitirdi. Burada ve özellikle Moskova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Avrupa kaynaklı fikrî cereyanlarla ve İslâm dünyasında ortaya çıkan yenilikçi düşüncelerle tanıştı. 1902'de mezun olduğunda Rusça, Farsça ve Fransızca bilgisinin yanı sıra orta düzeyde Arapça, İngilizce ve Latince'ye de vâkıftı. Önce Bakü'de avukatlık yaptı; ardından Gence'ye taşındı ve 1904'ten itibaren buradan gönderdiği yazıları *Kaspi* gazetesinde yayımlandı. 1905-1920 yılları arasında *İrşâd* ve *Azerbaycan* gibi gazetelerde yazıları çıktı.

1905 Rus İhtilâli'nin ardından sosyal-siyasal olaylara aktif şekilde katıldı. Azerbaycan Türkleri'nin taleplerini çarlık rejimine bildirmek ve Gence Belediyesi'nde yapılan yerel seçimlerin resmî makamlar tarafından onaylanmasını sağlamak için oluşturulan heyette yer aldı. 20 Şubat – 6 Mart 1906 tarihlerinde Tiflis'te Kafkasya Valisi Vorontsof-Daşkof'un başkanlığında yürütülen Türk / müslüman-Ermeni sorununa ilişkin barış görüşmelerine Azerbaycan temsilcisi sıfatıyla katıldı. 1905 sonrasında Gence'de kurulan ve Azerbaycan'daki sosyal-kültürel hayatın gelişmesinde önemli etkileri bulunan Cem'iyet-i Hayriyye, Maarif Cemiyeti ve Dram Cemiyeti gibi derneklerin faaliyetlerine iştirak etti. Yine Azerbaycan Türkleri'ni Rus-Ermeni zulmünden korumak amacıyla Ağaoğlu Ahmed'in başkanlığında kurulup gizlice fa-

ZİYADHAN, Âdil Han

aliyet gösteren ve çarlık yöneticilerine karşı düzenlenen suikastlarda da adı anılan Difâi fırkasına dahil oldu. 24 Haziran 1907 tarihinde çıktığı Avrupa seyahatinde Batum ve Trabzon üzerinden İstanbul'a gitti. Burada bazı ilim ve edebiyat erbabıyla görüştü. Ardından Bulgaristan ve Sırbistan'dan geçerek sırasıyla Budapeşte, Viyana, Münih, Zürih, Cenevre, Paris, Londra, Ostand, Brüksel ve Berlin şehirlerini dolaştı. Gence'ye dönünce gezi notlarını yayımladı.

1910'da Gence şehri belediye reisliğine seçildi. 1917 Bolşevik İhtilâl'i'nin ardından oluşturulan Gence Müslüman Millî Komitesi'nin ve Azerbaycan Millî Şûrası'nın faaliyetlerine katıldı. Cumhuriyetin ilânından sonra 30 Ekim 1918'de Dışişleri bakan yardımcılığına tayin edildi. 10 Kasım'da Amerika Birleşik Devletleri Başkanı W. Wilson'a gönderilen ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını dünya devletlerinin tanınması için kendisinden yardım istendiğini bildiren telgrafı o da imzaladı. Kasım 1918 ve Ocak 1919'da Bakü'ye gelen müttefik birlikleri başkumandanı W. Thompson'u ve İngiltere'nin Balkanlar ve Kafkasya başkumandanı G. Miln'i karşılayan heyette yer aldı, Azerbaycan'ın bağımsızlığını ve Ermeni mezalimi konusunu müzakereye açtı. Görevi süresince Ermenistan'a verdiği notalarla sık sık gündeme geldi; bu arada yazı yazmayı sürdürdü. Azerbaycan'ın tarihi, edebiyatı ve mevcut siyasî durumuyla ilgili yazılar kaleme aldı.

Ziyadhan, Kaçar hânedanıyla akrabalığı dikkate alınarak İran büyükelçiliğine tayin edildi (4 Ekim 1919). Avrupa yolculuğuna çıkan Kaçar hânedanının son temsilcisi Ahmed Şah'a Azerbaycan hükümeti adına Batum'a kadar refakat etti. Ardından İngilizler'in de isteğiyle İran hükümeti Seyyid Ziyâeddin Tabâtabâi'nin başkanlığında Kafkasya'ya diplomatik bir heyet gönderdi. Ziyadhan'ın bulunduğu heyetin katılımıyla Bakü'de gerçekleştirilen konferansta Azerbaycan'ın istiklâlini hukuken tanıyan İran hükümetiyle siyasal ve ekonomik anlaşmalar imzalandı. Bunun üzerine büyükelçi sıfatıyla Tahran'a gitti (Ocak 1920). Azerbaycan'da Bolşevikler'in idareyi ele geçirmesinin (27 Nisan 1920) ardından bir süre daha bu görevde kaldı. 22 Haziran 1921'de İran'daki diplomatik statüsünü tamamen kaybetti. Kendisi siyasî faaliyetleri sebebiyle Azerbaycan'a dönemediği gibi bu konuda eşinin ve kızlarının Sovyetler'in Tahran Büyükelçiliği'ne verdikleri dilekçeden de olumlu bir sonuç alınama-

Âdil Han
Ziyadhan

dı. 1926'da gönderilen cevabî mektupta Sovyet yurttaşlık yasası gereği vatandaşlık haklarını kaybettikleri ve vatandaşlığa kabul edilmelerinin mümkün olmadığı bildirildi.

İran'daki akrabalarının yardımıyla Tahran Belediyesi'nde görev alan (1923-1924) Ziyadhan, Hüseyinkulu Ağa Hoyski'nin daveti üzerine Necef'te ve Şam'daki kutsal yerleri ziyaret ettikten sonra ikinci defa İstanbul'a gitti (1927). İran'a döndüğünde bir süre Tahran'da Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda (1928-1929) ve Tebriz'de Azerbaycan Demiryolları ve Gemicilik İdaresi'nde (1929-1930) çalıştı. Sovyetler'in İran'da da nüfuz kazanması üzerine ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etti (1933) ve İstanbul'a yerleşti. Başta Mehmed Emin Resulzâde ve Naki Keykurun olmak üzere Azerbaycan göçmenleriyle ilişkilerini sürdürdü. Ancak siyasî faaliyetten uzak durdu. Azerbaycan Ulusal Birliği'nin Berlin'de gerçekleştirilen birinci kurultayında (1943) o da Mehmed Emin Resulzâde, Halil Bey Has-mehmedov, Mustafa Vekilov, Mir Yakub Mehdizade, Şefi Bey Rüstembeyov ve Abdülali Emircanov gibi birliğin onursal üyeliğine seçildi. İstanbul Üniversitesi'nde on iki yıl kadar hocalık yaptıktan sonra 14 Aralık 1957'de İstanbul'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Avrupa'da Üç Aylık Bir Seyahatim* (Gence 1908, 1909). Azerbaycan Kiril alfabesine uyarlanan eser ("Se-yahetnâme", *Azerbaycan* içinde [ed. Vasif Guliyev], Bakü 1993, s. 107-147), uyarlamadaki eksiklikler yüzünden Elmin Aliyev ve Taleh Hasanov tarafından tıpkıbasımı ile birlikte Latin harfleriyle yeniden yayımlanmıştır (*Avrupa'da Üç Aylık Bir Seyahetim*, Bakü 2012). Eser Avrupa medeniyetinin olumlu ve olumsuz yönleri, İslâm dünyasının içinde bulunduğu durum ve din, millet, medeniyet ilişkisi gibi konuları içine alır. Kafkasya'daki müslüman aydınların Batı algısını pek çok açıdan yansıtan bu

eserinde müellif, askerî ve teknolojik gelişmeler bakımından övdüğü Avrupa'yı başta ahlâkî zaafı olmak üzere faydacı bakış açısı, sömürge siyaseti, çifte standartlı din ve özgürlük anlayışı gibi konularda eleştirir. Türklüğün medeniyet için kesinlikle bir engel teşkil etmeyeceğini, millî özelliklerin ve İslâmiyet'in kazandırdığı insanî nitelikler bakımından Avrupalılar'a nazaran -en azından potansiyel olarak- daha üstün bir ahlâka sahip bulunduğunu ileri sürer. Farklı millî ve dinî geleneklere sahip milletlerin bir arada yaşayabilmesi için vatan kavramının en önemli ilke kabul edilmesi gerektiğine dikkat çeker. Millî menfaatten daha genel bir anlam yüklediği umumi vatan menfaatinin millet sevgisi için aslî bir unsur olduğunu belirtir. Çoğu zaman liberal bir görüş ortaya koyan yazarın, eleştirmesine rağmen belli ölçüde etkisinde kaldığı faydacılık ve yine gelişmenin gereği saydığı eğitim görüşüyle paralel şekilde işlediği ödev ahlâkî düşüncesinde eserde en fazla vurgulanan hususlardandır. 2. *Azerbaycan Hakkında Tarihi Edebî ve Siyasî Ma'lûmât* (Bakü 1919). Müellifin *Aperçu sur l'histoire, la littérature et la politique de l'Azerbeïdjan* adıyla Fransızca da neşredilen bu eseri (Bakü 1919) Asif Rüstemli'nin uyarlamasıyla Azerbaycan Kiril alfabesiyle yayımlanmış (*Azerbaycan* içinde [ed. Vasif Guliyev], Bakü 1993, s. 51-104) ve Seccâd Hüseyinî tarafından Farsça'ya tercüme edilmiştir (*Cumhûr-î Azerbaycân*, Tebriz 1389 hş.). Eserde Kafkasya'daki Rus istibdadı ve Ermeni mezalimi konusu ele alınır. Türklük (millet) ve vatandaşlık kavramları Müslümanlık ve ümmet kavramlarının önüne geçirilir. Eserin Fransızca tercümesi, Paris Barış Konferansı'na katılan Azerbaycan delegasyonu tarafından propaganda aracı olarak da kullanılmıştır. 3. *Şayerân-ı Kalem* (Tahran 1310 hş.). Ekrem Bağirov tarafından Azerbaycan Türkçesi'ne tercüme edilen eser ("Gelemin Uçuşu", *Azerbaycan* içinde [ed. Vasif Guliyev], Bakü 1993, s. 13-47) Farsça olarak 2002 yılında da yayımlanmıştır (*Şayerân-ı Kalem: Risâle'î ez nohostîn nümâyende-i cumhûr-î Azerbaycan-i Gafgaz der İrân*, Tahran 1381 hş.). Kerec'deki Ziraat Yüksek Okulu talebeleri için yazılan ziraatla ilgili bölümden ve müellifin kısa otobiyografisinden meydana gelen eser Ziyadhan'ın bilinen tek Farsça kitabıdır. Seyahatnâmesinde Osmanlı şairi Nigâr Hanım'a ithaf ettiği Rusça manzumesi dikkate alınarak şiir yazdığı da söylenen Ziyadhan, arkadaşları Naki Keykurun'un ifadesine göre 1943'-

te *Cevad Han* isimli Türkçe bir eser daha kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Arşivi (ARDA), f.379, 1.3, d.802; f.970, 1.1, d.83; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, d.1-129, f.30.18.1.2, yr.4.35.4; d.970-141, f.930.1.0.0, yr.4.61.3; d.970-141, f.930.1.0.0, yr.4.66.1; d.970-183, f.930.1.0.0, yr.4.67.1; Firuz Kazemzadeh, *The Struggle for Transcaucasia: 1917-1921*, New York 1951, s. 163-166, 229-230; Hüseyin Baykara, *Azerbaycan İstiklâl Mücadelesi Tarihi*, İstanbul 1975, s. 122, 284; Vilayet Guliyev, "Yohdan Bayrag Yarananlardan Biri", *Azerbaycan* (ed. Vasif Guliyev), Bakü 1993, s. 3-12; a.mlf., *Tarihde İz Goyan Şehsiyyetler*, Bakü 2000, s. 323-335; Nesib Nesibzade, *Azerbaycan Harici Siyaseti: 1918-1920*, Bakü 1996, s. 52, 88, 138, 143-144, 164; M. Rıza Tebrîzî Şîrâzî, *Zindegâni-yi Siyâsi-yi ictimâ'î-yi Seyyid Ziyâ'üddin Tabâtabâ'î*, Tahran 1379, s. 35-64; *Azerbaycan Tarihi: 1900-1920-ci İller* (ed. Mahmud İsmayilov), Bakü 2008, V, 75, 111, 192, 278-279, 309, 338-339, 347, 406-407; Naki Keykurun, "Adil Han Ziyathan'ın Vefatı Münasebetiyle", *Azerbaycan: Aylık Kültür Dergisi*, VII/10 (70), Ankara 1958, s. 17-18; "Ziyadhanov Adil Han", *Azerbaycan Halk Cümhuriyeti Ensiklopediyası* (ed. Yakub Mahmudov), Bakü 2005, II, 464-465.

ELMİN ALİYEV

ZİYÂDÎ

(bk. İBN EBÜ İŞHAK).

ZİYÂDİLER

(بنو زياد)

Tihâme merkez olmak üzere
Yemen Tihâmesi'nde
hüküm süren bir hânedan
(818-1017).

Benî Ziyâd ve Ziyâdiyyûn olarak bilinen hânedan, Yemen'in Tihâme bölgesinde oturan Benî Ak ve Eş'ar kabilelerinin Ab-bâsî yönetimine baş kaldırmalarının ardın-

Ziyâdîler'in yaşadığı bölge

Zebid surları ve Kemâliye Medresesi – Yemen

dan Yemen'e giden Muhammed b. Abdullah b. Ziyâd tarafından kuruldu. İbn Ziyâd, soyunu Ziyâd b. Ebî'e dayandırmaktaydı. Me'mûn döneminde Vezir Fazl b. Sehl'in hizmetinde bulunan İbn Ziyâd, vezirin tavsiyesi doğrultusunda 202 (818) yılında isyanı bastırmak üzere tecrübeli birkaç devlet adamıyla birlikte bölgeye gönderildi. İbn Ziyâd yoğun bir mücadelenin ardından Benî Ak ve Eş'ar kabilelerini itaat altına aldı. Halifenin tâlimatıyla, Husayb adı verilen bölgede Tihâme'nin merkezi olarak planı Bağdat'a benzeyen dairevî Zebîd şehrini kurdu (204/820). Daha sonra yarı bağımsız biçimde bölgeyi yönetmeye başladı. Abbâsîler'in gönderdikleri, içerisinde Türkler'in de bulunduğu destek birliklerinin yardımıyla hâkimiyetini Hadramut, Kevkebân, Zafâr, Şihr ve Mirbât gibi bölgelere yaydı. Kırk yıldan fazla hüküm süren İbn Ziyâd güçlü bir emirlik kurmayı başardı.

İbn Ziyâd'ın 245'te (859) vefatından sonra oğlu İbrâhim bölgeye hâkim oldu. Babasının dönemindeki istikrarı korumayı başardı ve 289 (902) yılındaki ölümüne kadar bu istikrarı sürdürdü. Bunu, İbrâhim'in oğlu Ziyâd'ın ardından kardeşi Ebü'l-Ceyş İshak b. İbrâhim'in yetmiş yıl civarındaki hâkimiyet dönemi takip etti. Ebü'l-Ceyş devrinde Zebîd'i Karmatîler işgal ettilse de fazla tutunamadılar. Ebü'l-Ceyş'in yaşlılık yıllarında pek çok idareci bağımsızlığını ilân etti. Onun 371'de (981) vefatı üzerine Ziyâdîler'de nüfus çocuk yaşta-

ki Ziyâdî emirlerini yöneten köle kökenli vezirlerin eline geçti. Ebü'l-Ceyş İshak'ın oğlu Abdullah (veya Ziyâd) henüz çocuk yaşta olduğundan idare bir memlûk olan Reşîd'in elindeydi. Reşîd'in ölümünden sonra yönetim Nûbe asıllı köle Vezir Hüseyin b. Selâme'nin eline geçti. İbn Selâme döneminde istikrar yeniden sağlandı ve Aden, Lehic, Şihr, Dehlek adası ile Hadramut gibi yerler Ziyâdî hâkimiyetine girdi. Hânedanın kaynaklarda ismi geçen son üyesi-nin zamanında da Mercân adında bir kölenin idareyi elinde tuttuğu görülmektedir. Mercân'ın birbiriyle rekabet eden Habuş asıllı köleleri Nefîs ile Necâh arasındaki mücadele, Nefîs'in Ziyâdî hânedanının son temsilcisi çocuk yaştaki Emîr İbrâhim b. Abdullah'ı ve onu himaye eden halasını öldürerek tahtı ele geçirmesiyle neticelendi (407/1017). Ancak mücadeleye devam eden Necâh, rakibini bertaraf ederek aynı bölgede kendi adıyla anılan Necâhîler'i kurdu (412/1022). Nessârî Fehmî Muhammed Gazzâlî *ed-Devletü'z-Ziyâdiyye el-Yemen* adıyla yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Câmiatü'l-Kahire, 1971).

Ziyâdîler devrinde Yemen'de birçok kalıcı eser meydana getirilmiş, Hüseyin b. Selâme zamanında Sehâm vadisindeki Kedrâ şehrinin ve Züâl vadisindeki Ma'kar gibi şehirlerin mimari düzenlemeleri yapılmıştır. Ziyâdîler başşehir Zebîd'de de önemli eserler bırakmıştır. Câmiu'l-Kebîr (Câmi-i Zebîd), Mescid-i Eşâir, Muâz b. Cebel Mescidi ve Fâze Mescidi gibi eserler Hüseyin b. Selâme tarafından inşa ettiril-

Zebîd'de Ziyâdîler dönemine ait Mescid-i Eşâir ve Zebîd surlarında Bâbüssebârik – Yemen

